

פרשת בהר

כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם (כה, נה)

מה בין שכיר לעבד?

רבותינו הקדושים (ב"מ י. וב"ק קטז): אמרו פועל יכול לחזור בו בחצי היום. וביארו הטעם, שנאמר 'כי לי בני ישראל עבדי הם' - ולא עבדים לעבדים. וכ"פ הרמב"ם (בהלכות שכירות פ"ט) והשו"ע (ח"מ סימן שלג ס"ג). ועפ"ז כתב הרמ"א (שם) בשם הראשונים שאין לאדם "להשכיר" עצמו להיות בבית בעל הבית בקבע שלש שנים, כי בשיעור כזה מצינו שנקרא "עבד" (בספר ישעיה ט"ז, י"ד: 'שלש שנים כשני שכיר'). ע"ש.

והנה בגמרא (שבת קכז): איתא: מעשה באדם אחד מגליל העליון שהשכיר עצמו לבעל הבית "שלש שנים" וכו' ובתום הזמן ביקש ממנו תשלום שכרו, ולא היה לו כלום, לא במעות ולא בקרקע ולא בבהמה, והלך לביתו בפחי נפש. ואחר כך בא בעל הבית עצמו אל הפועל ועמו משוי שלשה חמורים, אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים וכו'. עי"ש הענין. ומכאן ג"כ הוכיחו דעד שלש שנים מותר. וכל האיסור הוא ליותר משלש שנים. כי אז יוצא מתורת "שכיר" ונכנס לגדר "עבד" אבל שלש שנים מותר. והובא בש"ך (ח"מ שם סק"י"ז), ושכ"כ בספר באר שבע (סימן סב).

ובספרי אחרונים דנו אודות מי שמקבל משרה מסויימת ומחתימים אותו בחוזה לכמה שנים, כגון רב, שוחט, חזן וכיוצ"ב. ואיך זה מותר. והנה הש"ך (בח"מ שם) כתב, דכיון שכתב הרמב"ם (בפ"א מהלכות עבדים) שאסור לאדם למכור עצמו לעבד, אא"כ מצבו כל כך קשה עד שלא נשאר לו כלום "ואפילו כסות לא נשאר לו". ומאחר שכן הוא הדין שמותר לאדם "להשכיר עצמו" אפילו לשלש שנים ויותר, אם אין לו פרנסה וכסות. כשם שמותר למכור עצמו ל"עבד". עכ"ד. ואולם מצב כזה אינו כל כך בנמצא.

ויש שכתבו, שכל האיסור הוא כאשר הוא נמצא "על שולחנו של הבעל הבית בקבע", שאז יש לו דמיון לעבד. משא"כ כאשר הוא יש לו בית בפני עצמו, ומשתכר מהם, אינו בכלל האיסור, וכדדייק לשונו של הרמ"א (בח"מ שם). אכן גם סברה זו אינו מוסכמת כי החתם סופר (ח"מ סימן כב וקעב) כתב, שכיון שכל משכורתו מהם, א"כ מאי נפ"מ, גם זה נסמוך על שלחנם דמי.

וראיתי להרב הגאון בצלאל שטרן בתשובותיו "בצל החכמה" (ח"ב סימן פז) שדייק מלשון הגה"מ שכתב, שלש שנים "בלא הפסק", א"כ יש לדייק שאם יש "הפסק" כגון שמקבל "חופשה", שפיר דמי. ולכן יתנה עימם בחוזה לקחת חופשה של שבועיים או חודש. (ע"ע בשו"ת חת"ס חא"ח סימן רו).

אכן, דע כי הש"ך (שם) כתב בשם הבאר שבע, שמדברי התוספות (ב"מ י.) מתבאר דמותר להשכיר עצמו, ולא דמי לעבד שצריך שחרור, ואינו יכול לחזור בו, משא"כ בפועל. וכ"כ המרדכי. עכ"ד. ודלא כהרמ"א. לפי"ז, יש לצרף גם סברה זו.

ודע, כי בשו"ת חת"ס (חא"ח סימן רה-רו) מדייק, דלרש"י בחומש לא תלוי בשלש שנים, אלא כל שהוא פחות משש שנים, אינו בכלל עבד. ע"ש. ולפי"ז יש צירוף נוסף. וה' יפדנו מכל עבדות הגלות, ובא לציין גואל בקרוב. אמן.

מקור: הרב אלעזר רז שליט"א

פרשת בהר